

סדר התפילה שיש לנו היום מבוסס על דיני תפילה וברכות שגמרא והסדר שנמצא בימי פזאונס כחובא בסיפור רב אמרם גאון ובדברי הראשונים, ובשם אופן אין לנו להפגיח סדר חדש מצדמנו - בין בתפילת חול ובין בתפילות שבת ויו"ט.

בכל זאת נתינו בהלכה שאין כל חלקי התפילה מצבקים זה את זה, וני שמצינו סבה אינן מוסגים להתפלל כל התפילה כסדרה - יכול אדין להתפלל חלקים מסויימים מסדר התפילה, אבל אין דיני כל חלקי התפילה שויים בזה.

בכלל אלו שאינם מוסגים להתפלל כראוי הווא פמתחיל, מובן מצדו שאם נחייב כל מתחיל להתפלל בתפילה משך שעות ארוכות (בשבת ויו"ט) ייתכן ויפיק פדבר אדיו לטורח ובסוף יאבד את חשקו להתפלל - ואולי לקיום מצוות בכלל. בבקי בהלכות תפילה יכול להדריך את החוזר לפרדות בראשית דרכו לדלל על חלקים מהתפילה - באופן פחות א"פ דין, ולפי סדר אדיפולת שאנו מוצאים בפוסקים.

חלק הראשון של התפילה הווא ברכות פשחח -

1 'ש"ע אורח סי' ד' סעף א', ...דיס', ומ"ב ס"ק א', וס"ק ד', ופח"א...

לפי הרא"ש איקר פנטידה הווא לתפילה ולכן אין לברך אג"א אד שפוא מוכן להתפלל, וגם לרא שייק לברך אחרי שהתפלל.

2 רמ"א פה

יש מצוה לברך אשר י"ר כל בוקר אפי' אם לרא אשה לרכיו, ואם ברך אשר י"ר על אשיית לרכיו שוב לרא ברכ.

3 'ש"ע אורח סי' ו' סעף ב' דברי פמחבר, ומ"ב ס"ק ד'

אפשר לסדר את ברכת אג"א ואשר י"ר יחד עם שאר ברכות פשחח.

4 פה סעף ג', ומ"ב ס"ק י"ב, ...לכתחלה'

לכתחלה יברך אלוקי נשמה מיד אחרי אשר י"ר

5 'ש"ע אורח סי' נ"ז סעף א', ומ"ב ס"ק א', ...לדוד מצד'

ברכת פתורה לפי פרבא ראשונים הווא מדאורייתא, ואם מסתפק אם ברך או לרא ואין ני שיוציא אותו יברך אשר בחר.

6 'ש"ע פה סעף י"ד

נשים חייבות בברכה פת

7 'ש"ע אורח סי' נ"ו סעף ג' ורמ"א, ...ואין לשנות, ומ"ב ס"ק כ"ט

ישנה מחלוקת אם מותר לומר פסוקים דרך תחנונים לפני ברכת פתורה - ואדין לפעמי ברכת פתורה אחרי אלוקי נשמה מיד בבוקר.

ברכות פשחרא און נעגאס לומר כל בוקר - מקבתן מוזכרות באר ומקבתן פס מנפאס - ויש מפרש
אחרים נגא שאל לומר -

1 'ברכות ד' ס' א"ב, הנכנס... הכסא, כי נפיק... אביס לעצמו ישראל'

מדינא דגמא כל ברכה יש לה זמן מיוחד - אלוקי נשמה... כשמתעורר, אושר נתן לשכני... כשמוחא קוד
תנגא, פוקח עוריס, כשפוחא צינא, מתיר אסוריס, כשיב, מלביש ארומיס, כשמתלבש, זוקף כפופיס
כשמזדקף, רוקע פארץ... כשצומח, פמחין מלצה... כשמתחיל לעבד, ששפף די כל זרכי כשנעצף
מנעליו, אוזר ישראל... כשחוגר חגורתו, עזר ישראל... כשמכסה ראשו, אע נגילת ידיו, כשחוגף ידיו,
ומנעביר שנג... כשחוגף פנו.

2 'ש"ע אורח סי' נ"ו סעיף א' וב', ומ"ב סוף ס"ק י"ג, ובזמנא...'

נגא שפשי אורח את כל בברכות בשעת הפתלה ופויא את הרביס יד חובתם שמוחא פ"י נ' שאל יד
איך לברק, ופ"י פ"ס שכל אי מברק לעצמו נגא לברק את כל בברכות כאחת שאין פידים נקיות
כשקמים ומתלבשים וכו'.

3 'ש"ע בש"ע סעיף ח' ורמ"א, ומ"ב ס"ק כ"ד'

אפי' נ' שאל שמוחא תנגא וכו' מברק את כל בברכות אע סדר פסא, אבד אלוקי נשמה ומנעביר שנג
דפי א"ר אין לברק אס לא ישן - ופמ"ג חולק.

אזי כמח ברכות מלינא בברייתא במנחות -

4 'מנחות ד' נ"ג א"ב, תנא פיה ר"מ אומר חייב אדם לברק ש"ע... ז"ל אפי' ורש"י

ר"מ קבד מרביתו יש חיוב לברק ש"ע ברכות אע שלשת מצלות יש לו אע אחרים - ופי' פסקנא (לפי'
פירסו שב"י - ופ"י) שאל אע שני אי, אבד, ואשפ.

5 'ש"ע אורח סי' נ"ו סעיף ד' דברי המחבר

פשיס נגא לברק ששני כריונא

6 'ש"ע א' ורמ"א

ברכת פנתן ליצי' פוא מנפא אשכנז

1 'ש"ע אוריח סי' או' סעיף ה' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק י"ג, ואצ"ל...

הפסוק 'ש"ע אוריח סי' או' סעיף ה' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק י"ג, ואצ"ל... אצל רש"י פוסק שאם לומר פרשת הפקדון, פרשת פאן, עשרת הדברות, ופרשות הקרבנות כל יום - אצל רש"י תפלה שבתפלתו בהם במשך כל הדורות מופיע אחרי ברכת פשח פרשת הפקדון בלבד, ובחלק הקרבנות לא נדפסו את פרשות האולם הפתוח וכו' -

2 'ערוך השולחן אוריח סי' או' סעיף כ"ג, וצ"ל... דברכות, אבל... ע"ש

אצל רש"י אצל קבוצת פרשות הקרבנות בסידור התפלה מפני שהם קרבנות יחיד, עשרת הדברות מפני תרומת פאנים (ומפורש בש"ע סוף לאוורס בליבור), ופרשת פאן מפני שנתם של ישראל בפרשה (שבתלונג).

3 נהנה חדשה (לפי תבואת ש"י) סדר הקרבנות סעיף ו', ואצ"ל... דאחרי

אצל רש"י אצל קבוצת פרשות הקרבנות בסידור התפלה מפני שהם קרבנות יחיד, עשרת הדברות מפני תרומת פאנים (ומפורש בש"ע סוף לאוורס בליבור), ופרשת פאן מפני שנתם של ישראל בפרשה (שבתלונג).

4 'ש"ע אוריח סי' או' סעיף ט'

מלשון המחבר משמע שפרשות הכיור, תרומת פאן, פתח, ופקודת תלויות הנפגעים - אין אחרת משום כינוי פרשות שבסעיף ה', אבל מפורש דקאן מצינו פרשת פתח פ"א חובה -

5 'ערוך השולחן אוריח סי' או' סעיף כ"ג

לפי אצל רש"י בכונה פ"א שיש להפגים לומר רק פרשות אלו ולא פרשות שבסעיף ה' - אבל בשאר המקומות אחרים את הכ"ג

6 רמ"א סי' נ"ח, וצ"ל... ומ"ב ס"ק א', וצ"ל... דברי רש"י, וצ"ל... רמ"א

פרשת פתח פ"א חובה ופ"א לנשים (ומפני זה חייבות בברכת התורה).

7 'ש"ע אוריח סי' או' סעיף ח', ומ"ב ס"ק י"ג, כ'

נמצא לומר פסוק, ושח אוריח סי' או' סעיף ח' -

8 'ש"ע אוריח סי' נ', ונחנה ברורה, וצ"ל...

אצל רש"י אין אחרים את פרשות הקרבנות בכל זאת אחרים את פרק איזוהו מקומו שפ"א משנה ברורה ולכך פ"א חובה את הפתגמים של הקרבנות.

2 **כד** והמעט נ"ל דתפלה שהקבע לציבור לומר שכל ישראל יאמרו אינם דברים של ציבור ולא דברים של יחיד ולמה נאמר פ' עולה ומנחה ושלמים והמטת ואשם שאלו אינם בציבור ואף גם אין תיבה ליחיד

וגם עשרת הדברות א"א לקבוע בציבור שהרי ביטולם מפני תרומת המינים שלא יאמרו אין תורה אלא זו כדאיתא ספ"ק דברכות

אכל על פרשת המן שהשמיטו לא ידעתי מעם אך באמת לא הוזכרה פ' המן בש"ס ויש שהביאו מירושלמי ברכות [פרישה לוח י"ד] ואני לא מצאתי זה בירושלמי והמעט נ"ל מפני שהריבה נזכר בפרשה זו תרומותם על ה' כמו שכתוב שם כי שמעתי את תלונתכם שמעתי את הלונות בני ישראל ועוד ע"ש

3 ואם כבר עליו הדבר לומר כל סדר קרבנות כל יום יכול לקרות קרבנות יחיד שהם מעולה ואילך לפרקים או אחת ביום זה וא' ביום זה כבומן בה"מ שהיה מתנדב איזה זמן שירצה ובפרט (ל"מ) בעל תורה אם יאמר כל יום כל הסדר והתחוננים תורתו אימתי נעשית ומכ"ש (ד"ט) אם לומר לאחרי

5 **כד** והנה מנהיגו וכמו שנתפס בסידורים אחרים פ' עקדה ואח"כ פ' הכיור ותרומת הדשן ופ' התמיד וקטורה גם מה שכתוב בתורה גם כל דרשת חז"ל בריש כיתות ש"א סמנים היו בה ואלו הן הצדי והצדון וכו' וכל פרטי הדינים שבהם ואח"כ אומרים אביי היה מסדר סדר המעריכה והוא מיזמא פ"ג ע"ש אבל אין אנו אומרים לא פ' המן ולא עשרת הדברות ולא פרשת עולה ומנחה ושלמים והמטת ואשם אלא שאנו אומרים כל פ"ה דבוכים איהו מקומו וכו' ואין זה נגד דברי רבינו הב"י דנ"ל דהו שכתב בסעיף מ' יש טענתו וכו' נ"ל כוונתו כן כלומר יש טענתו שלא לומר כל"ש בסעיף ה' אלא פרשת הכיור וכו' :

¹ שו"ע או"ח סי' נ"א סעיף א', ומ"ב ס"ק א'... ביחודי

חלקו פראשן על פתפּעל פּוא פּסוקי דזמרא ותקע לומר ברכה לפני (ברוך שמו) וברכה לאחוריו (ישתבח)

² שו"ע או"ח סי' נ"ט סעיף ב', ובה"ט ד"ר אורח ש"ש

פּוּת וּב"ש וּשְׁתַּבַּח פּן פּבּרַכּוֹת שְׁתַּקַּע לִפְנֵי וְלְאַחֲרָי פּסד"ז, אִין לְאַחֲרָי בִּלְאֵי חֵלֶק מִפּסד"ז לִפְחוֹת. אִבֵּל פּאַחֲרֹנִים פּסוק אִין ב"ש וּשְׁתַּבַּח עֲלֵמָס מַעֲבָרִים א' אֵת הַשֵּׁנִי - וְשֵׁלְאֵי כַּמְנַעֲוֹת לִשְׁוֹ"ע

³ שו"ע או"ח סי' נ"א סעיף ד' ורמ"א, ומ"ב ס"ק ח'

מותר לענות אמן אחרי כל ברכה בסוף אע"פ בפסד"ז - וּבִפְסוּקֵי בְּאַמְנָעָה פּסוק, אִבֵּל לֵא בְּרוּךְ פּוּא וּבְרוּךְ מִנּוּ. וּמִתְרֵי לְמִיָּר בְּאַמְנָעָה פּסד"ז.

⁴ שם סעיף ה', ומ"ב ס"ק י"ב... ש"ס, וצ"ל דקמן...

מֵאַיִקֵּר פּדִין מִתְרֵי לִפְפּוֹסִיק בְּאַמְנָעָה מִזְמוֹר כִּדִּי לִפְשִׁיבַּ שְׁלוֹם לְכַל מ' שְׁשָׂאֵל בְּשִׁמּוֹנוֹ אֵלְכָא שְׁכִיּוֹם כּוֹלֵם מִבִּינִים שְׁאִין שְׁאֵלִים בְּשִׁלּוֹם מ' שְׁעִמְדָּא בְּאַמְנָעָה פּתפּעל. וְלִכְאֹוֹרָה מִתְרֵי לִפְפּוֹסִיק בְּאַמְנָעָה פּסד"ז לִפְשִׁיבַּ לְמִיָּעֵי מִבִּין שְׁאִין שְׁאֵלִים בְּשִׁמּוֹק בְּתַפְּעֵל, וְכ"ש מִתְרֵי לִפְפּוֹסִיק כִּדִּי לִפְדְּרִיק לְמִתְחִילִים בְּתַפְּעֵל.

⁵ נ"ב שם ס"ק י', אין דקרות ע"ת... אורח פתיבור'

כְּשִׁאִין כִּפּוֹן אִו לִי בְּבִיכְנִ"ס אֵלְכָא זֶה שְׁאֵלֵךְ בְּאַמְנָעָה פּסד"ז מִתְרֵי לִקְרוֹא לֵג, וּפּוּא מִבְּרַךְ וּקְרוֹא בְּלִפְנֵי עַם פּבִּעַל קְרוֹא כְּרַגִּיל.

⁶ שו"ע או"ח סי' נ"ט סעיף ט', דברי המחבר, מ"ב ס"ק ה', ובה"ט ד"ר וק"ת

אִין לִפְפּוֹסִיק בִּין פּסד"ז לִשְׁתַּבַּח, וְאִם לִפְפּוֹסִיק יַחְזוֹר וּיְאָמַר אִשְׁרֵי לִפְנֵי יִשְׁתַּבַּח.

⁷ רמ"א סי' נ"א סוסי' ז', ונפגא... וסוסי' ט', ומ"ב ס"ק כ"ב... דידי פסוד'

מִנְפֵּג אִשְׁכְּנָז לְעִמְדָּא כְּשִׁמְנָרִים ב"ש, וּיְבָרַךְ דּוּד, וּשְׁתַּבַּח - אִין אִמְרִים מִזְמוֹר לְתוֹדָה בְּשִׁבְתַּת וו"ט, בְּעֵרַב יו"כ, וּבְעֵרַב פּסח.

1' שו"ע או"ח סי' נ"ב סעיף א' דברי המחבר... גם מצנור הפלג את ד' מן השמים'

התפלה בביבוי דוחה רוב פסודי"ז ובלבד שיאמר אשרי ופלגו ק"ל בקדשו, ואם יש לו שפות יאמר גם הפלג את ד' מן השמים

2' שם בשו"ע, ואם כבר... 'ומ"ב ס"ק ו'... דלמרי'

שיטת המחבר שהתפלה בביבוי עדיף מניחית ברוך ה"ע פסד"ז וישתבח, ואילו הפשכ"י חולק וסובר ש"ע אין שפות לומר ב"ש אשרי וישתבח עדיף שיתפלל על הסדר ופסיד תפלה בביבוי.

3' רמ"א שם, אם עזר אין שפות...'

אם השעה דחוקה ביותר אפשר לדלג גם על הפלג ק"ל בקדשו

4' רמ"א דעיד, ואם יש לו שפות... 'ומ"ב ס"ק ד'

כל הפלגות קודמים לפודו ולויברך דוד, ואם יש לו שפות לומר יותר מהפלגות יאמר ויברך דוד עד שם תפארתך, ואם יש לו אפילו יותר זמן יתחיל לפודו עד ופאו רחום.

5' נ"ב שם ס"ק פ'

כל מה שמסופים בשבת אין לו עדיפות על מה שאומרים יום יום חוץ מנשמת שפאו קודם אפילו לפלגו ק"ל בקדשו.

6' נ"ב שם ס"ק א'... פלינרות'

סדר פדילוגים פוא בדיעבד אבד לכתחלה יתאמץ לבא לביכ"ס בזמן כדי שיתפלל על הסדר.

ולכאורה מ' שמתחיל להתפלל כל יום וקשה לו לומר כל פסודי"ז יתחיל גם ב"ש אשרי וישתבח, ואח"כ יסיף כפי יכולתו כסדר פשני במאחר.

למדנו שאוסר להפסיק מבר"ע וצד אחרי ישתבח מפני שהברכות האלו הן ברכה לפני ולאחרי פסד"ז.
ולכאורה אין שום סבה שכלל להפסיק אחרי ישתבח לפני ברכות ק"ע-

1' ע"ע אור"ח סי' נ"ד ע"ף ע', ...המחממה, ומ"ב ס"ק ה'

הפסקה בין פסד"ז לברכות ק"ע היא עבירה - צד כדי להחזיר את הפסיק ממחממה. ופאר פסביר
את המחממה בדרכ דרש - הפסד"ז באים לסלק את הקליפות כדי לאפשר את קבלת התפילות.
והפסיק ביניהם חוזרת תפלתו מפני הקליפות.

2' ע"ע ס, ו"ש נ"א ע"פ... מותר להפסיק, ומ"ב ס"ק ו' ...מ"ב

לשיטת זו מותר להפסיק בין ישתבח לז"ר ככל דבר מ"ב.

ופנה, לשיטתו שצד"ף להפסיק בין ישתבח לז"ר אור מלהפסיק באמצע פסד"ז, ולכן נ"א שקבל עלית
ותפילין באמצע פסד"ז ימתין צד לאחרי ישתבח ואז ינחם-

3' רמ"א סי' נ"ג ע"ף ע', ומ"ב ס"ק ח'

הש"ף ינחם באמצע פסד"ז שכלל להפסיק את ה"ב"ר לז"ר חזקת לו בין ישתבח לקדיש. ואם לא קבלת צד
התחיל לומר ינחם אחרי ישתבח ויחכו לו.

4' רמ"א סי' נ"ד ע"ף ב', אבל בין קדיש... ומ"ב ס"ק י"ד, ונראה... פפרק'

הקדיש הוא התחלת ברכות ק"ע ככל נ"א שבר"מ חתחיל ז"ר אור עס פ"ב"ר.

דין הפסקה בק"ע וברכותיה נחלקו בהם התנאים במשנה-

5' ברכות ד' ע"ג ע"א במשנה, בפרקים... דא יפסיק'

דפי ר"מ אין פסד"ז בין ע"א לז"ר אלא שבין הפרקים הכל מותר מפני הכבוד ובאמצע מפני
פירא, ולר"י להשיב מפני הכבוד חשב כשאלה מפני פירא, ולהשיב שום כלל אדם הוא כשאלה
מפני הכבוד.

6' ע"ע אור"ח סי' ס"ו ע"ף א'

הלכה בר"י, אבל באמצע פסוק שמע ישראל אוסר להפסיק אם אין סכנת נפשות. (לגבי ברוך שם
כבוד נראה לקמן)

לשיטתו למדנו שברכות ק"ע מתחילות עם הקדיש שלאחרי ישתבח

7' נ"ב סי' נ"ד ס"ק י"ג, ...בברכת ז"ר

בין קדיש לברכה ד"ע כבין הפרקים אבל ברכו הוא התחלת ז"ר אור, ואצ"פ שכלל אחר ברוך אתה ד"ע
באמצע הפרק.

8' ע"ע סי' ס"ו ע"ף, וסי' נ"ג ס"ד, ולא יצנה... ומ"ב ס"ק כ"ה

הש"ף הביא את לשון המשנה שבין ברכה שנייה לשמא ד"ע כבין הפרקים ובכל זאת אחר שכלל לענות
אמן משם הפסק בין ק"ע לברכותיה. פרמ"א סובר שצ"ע אמן אחרי פחות בענין ישראל באפ"ה.
ומ"ב הכריע עלכתחלה יש לסיים יחד עם הש"ף וככה אין חיוב לענות אמן. ולגבי שאר אומות הביא
פרמ"א מדפ"ח שכלל לענות.

למדנו שמתוך הפסוק בק"ש וברכותיה - באמצעות הפרק שאדם מפני פיראוף ומשיב מפני הכבוד, ובין הפרקים שאות מפני הכבוד ומשיב לכך אדם.

עם בנצח לעניית אמן ודברים שבקדושה מלינו הבדל בין אמצע הפרק לבין הפרקים:

1' ע"ע א"ח סי' ס"ו סע"ג דברי המחבר, ומ"ב ס"ק י"ז, י"ח, י"ט, ...פקב"פ'

באמצע הפרק מותר לענות יפא משיב רבא ופאמן שלפניו ושלפניו, וכן קדוש וברוך כבוד מקדושה, וברכו

2' רמ"א ע"ס, ו"א... עיקר, ומ"ב ס"ק כ"א, ...ק"ש'

לפי רמ"א אנו ע"ס אמן לרקד קדוש ושוא תפלה

3' ומ"ב ס"ק כ"ג, ...הפרקים'

בין הפרקים מותר לענות אמן עם כל הברכות

4' ע"ע ע"ס סע"ג ב', ורמ"א, ומ"ב ס"ק ט"ו, אב"ד אס נצנאן...'

מנהג אשכנז לברך עם התפילין בין הפרקים, אב"ד לא עם הסע"ת. ובאמצע ק"ש א"מא ינחם מיך בברכה.

5' ומ"ב ס"ק י"ט, ומפ"ט נראו...'

פמ"ב הביא מחלוקת אם מברכים עם ברקים ורעמים באמצע ק"ש וברכותיה

וא"כ באמצע הפרק מפסיקים לשאול מפני פיראוף ולפשיב מפני הכבוד, למונים מסויימים, ולקדיש קדושה וברכו.

ועדיין זריכים לברר האם מותר להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה בשביל זריכו הפרטי?

6' ב"פ"ד סי' ס"ו ס"א ד"ה או אונ'

הפסקה כדי למנוע פוסד ממון דין כשאלה מפני פיראוף ומותר מפני הכבוד

7' ע"ע סי' ס"ו סע"ג ח' וט'

בין אדם ישראל עם ד' שפתי תפתח לא יפסיק כלל

8' ע"ע סי' ס"ו סע"ג ז', ומ"ב ס"ק ד"ה

אם כי רמ"א פוסק שאנו אמן לברכת אדם ישראל, למעשה מנפנע לסיים עם פשי"ב בשוה, ואחרים מנפנעם שפשי"ב לסיים אדם ישראל בלחש.

למדנו שבפסוק זה נאמר שצדק ויראת ה' היא אהבה ואהבה היא עשה מצוות ויראת ה' היא אהבת ה' ויראת ה' היא אהבת ה' ויראת ה' היא אהבת ה'.
 לכן צדק ויראת ה' הם שתי אהבות אחת ואהבת ה' היא אהבת ה' ויראת ה' היא אהבת ה' ויראת ה' היא אהבת ה'.

1. מִן הַשָּׁמַיִם יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלְנוּ בְּעֵבֶר יַם סוּף

שיטת הב"י שפסוק ראשון בלמדנו היא מדאוורית. רבינו יונה סובר שפרשם ראשונה דאווריתא - ופיא כנראה שיטת רש"י, ואילו פרמב"ם פוסק שכל שפירשיות מפ"ת. לגבי פרשת ויאוור כתב פרמב"ם שכל"ע פיא מדאווריתא משום נטות זכירת יציאת מצרים -

2. מִן הַשָּׁמַיִם יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלְנוּ בְּעֵבֶר יַם סוּף

את דאווריתא של זכירת יציאת מצרים אפשר לקיים גם בלא פרשת ויאוור - אם יזכיר שיטתנו ממצרים.

3. שׁוּעָא אוֹרַח מִן הַשָּׁמַיִם יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלְנוּ בְּעֵבֶר יַם סוּף

בשכח"ז לאו דאווריתא לכ"ע, וביצא י"א י"א חובת ק"ע גם מדרבנן אם לא אמרו.

4. שׁוּעָא אוֹרַח מִן הַשָּׁמַיִם יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלְנוּ בְּעֵבֶר יַם סוּף

אם קרא ק"ע ב"ל ברכות י"א י"א חובת ק"ע, וי"א חובת ברכות אפשר לכתוב אח"כ בלא ק"ע - אלא שאבו לחזור ולומר ק"ע לפני השמונה אשרה כסדר התפילה - שעמוז לתפילה מתוק דברי תורה.

5. שׁוּעָא אוֹרַח מִן הַשָּׁמַיִם יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלְנוּ בְּעֵבֶר יַם סוּף

גם ברכות ק"ע צ"ל אינן מצבות זו את זו ופמברק אחת מפן י"א י"א חובת אותה ברכה.

6. שׁוּעָא אוֹרַח מִן הַשָּׁמַיִם יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעָלְנוּ בְּעֵבֶר יַם סוּף

ברכת אמת וי"ב פיא חלק מנות זכירת יציאת מצרים - מדרבנן.

¹עוֹלָם הַיּוֹם, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

הַמְּחַבֵּר הַזֶּה מְחַלֵּק אֶת הַפָּסוּק לְשֵׁנִים וְלֵאמֹר: וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

²וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

שֶׁנֶּאמְרוּ הַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת, וְהַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת, וְהַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת, וְהַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת

³עַתָּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

הַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת, וְהַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת, וְהַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת, וְהַיּוֹדֵעִים וְהַיּוֹדֵעוֹת

⁴עוֹלָם הַיּוֹם, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

כְּהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

⁵עוֹלָם הַיּוֹם, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

⁶עוֹלָם הַיּוֹם, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה, וְהַיּוֹם הַזֶּה

1. עו"צ סי' ס"ב עילוי ב', ונ"ב ס"ק ג'

מותר לקרות ק"ש בכל עת אולם בעת שקורא יזכיר אפילו מי שאינו מבין (חז"ל נפסוק שיש שם יראים) אולם בשאר עתות אינו יזכיר אלא מי שמבין.

הענין. אין לקרות את שם אדמו"ר בעת שקורא בשם אדמו"ר.

2. ע"פ ע"א

לכתחילה ידקדק בקריאתו אולם בדיעבד יזכיר גם אם לא דקדק.

3. ע"פ ע"ג, ונ"ב ס"ק ו'

אין יזכיר ידיו חובת קריאת שם אדמו"ר, לכתחילה יקראנו בקול עז כדי שיעלה שם אדמו"ר וישמעו כל שאר האנשים, ובדיעבד כע"פ חובתו - ואפי' כ"כ בעת שקורא אדמו"ר לא שם - יזכיר.

4. ע"פ ע"ד, דברי המחבר, ונ"ב ס"ק ז'

מי שאינו יכול לדבר כהלכה, לפחות יתפלל ק"ש בלבד - אולם לא יזכיר ידיו חובתו.

5. עו"צ סי' ס"א עילוי ג', דברי המחבר, ונ"ב ס"ק ח'

הש"ס קוצר ומומר ד' אלו קיימת אמת אחרי ששם את כל הפרשיות להשלים לרמ"ח מילים (לפי הגר"א אין ע"פ ע"ד מותר, אמת' פעם ראשונה, ופנ"ט כתב שהפנ"ט כן לאמרו).

6. ע"פ ברנ"א, ויש שכתבו... רנ"ח

המתפלל ביחידות יאמר ק"ש מלבד נאמן לפני שם להשלים למנוח רנ"ח.

יש דין נוסף בקריאת שם - ופ"א ב"י שאינו עוסק בק"ש אולם נזכיר במקום שהזכיר אומרים שם:

7. עו"צ סי' ס"ה עילוי ב', ונ"ב ס"ק י', י"א

אם לא יאמר שם ע"פ הזכיר יראים ככבוד - ע"פ הגר"א כע"פ שם (כל שעת פירשית), ופנ"ב פירש שבתאמצע פסד"ז אין להפסיק אלא לפסוק ראשון בלבד. ואם אוחז בברכות ק"ש אין להפסיק ולומר אפי' שם יראים - אלא יזכיר את המילים אפי' שפ"א אוחז בקול רם כאילו קורא את שם.

למדנו שאפילו לשיטת הרמב"ם מלווה מלאכה לומר את התפילה כעל יום, נוסח התפילה תקנו אנשי כנסת הגדולה ויש לברר פה אם כן נוסח התפילה נאמרו או לא.

1 'ברכות ד' י"א ע"א במשנה, מקום שומרם וכו'...'

אוסר לנו לשנות את לירות הברכות מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה.

2 'רמב"ם פרק א' ברכות הלכה ב'... אלא אצ"ל, ובלבד ו' וכו'...

אם כי המשנה נמנעת שצבא חכמים אצ"ל, כל שהזכיר שם ומלכות - ד' אלוהינו מלך האדם - ואנחנו שם הברכה י"א.

3 'ש"ע או"ח סי' ק"ט סעיף ג', ומ"ב ס"ק י"ג... נחמת זב"ל, וס"ק ט"ו

אם החסיד ברכה למארי און שדי"ט ע"ל חלק מהברכה שפ"א לציבורא חייב לחזור לאותה ברכה ולומר את המשנה אשר ע"פ הסדר - הסדר הברכות נאמרו.

ואם כן - לכאורה א"ל שאין נוסח הברכות נאמרו (כל שהזכיר שם ומלכות וצ"ל עניינה של הברכה). בכל זאת אם די"ט ע"ל ברכה אחת למארי פ"י זה מקלקל את כל התפילה - ואפילו אם שינה את סדר התפילה לא י"א.

4 'ש"ע או"ח סי' תק"ט סעיף א', ומ"ב ס"ק ב'

המ"ב מברר ד"ק שדוקא ברכות ראש השנה (מלכות, זכרונות, ושופרות) נאמרות זו את זו - אבל ברכות השמ"ע בשאר ימות השנה אינן נאמרות זו את זו.

5 'ביאור הלכה סי' תק"ט סעיף ד' זהו זה, ולע"ז נראה... הפוסקים'

שיטת המ"ב שכל החידוש של המש"א הוא שמתר דפ"ד ברכה אחת מתוך השמנה אשר כקיום מלות תפילה דאורייתא, אבל את מלות שמ"ע בודאי לא קיים. וא"כ יש מקום למתחילת התפילה כמ"ל שיכול - וא"ל שכל קיים מלות שמ"ע, בכל זאת אין איסור בדבר.

הנה, במשנה אין מוצאים שפ"א יש להתפלל תפילה ק"ר -

6 'ברכות ד' כ"ח ע"ב במשנה, ר' יהושע אומר הפולק... שומע תפלה'

המשנה קבצה נוסח של תפילה ק"ר למארי כעסוכן לעמוד בתפילה לזמן ממושך.

בהרייתא מ"ל א"ל נוסחאות של תפילה ק"ר -

7 'שם ב"מ ד' כ"ט ע"ב, ת"ר הפולק במקום גזזי חיה... הלכה כאחרים'

ההלכה פוסק הוא, ל"כ אם מרובים ודעתו ק"ר פ"י מלפני ד' אלוהינו שתתן לנו אה"ל אה"ל כד' פרנסתו וכל א"ל וי"א ד' מחסורא ברוך אתה ד' שומע תפלה.

במשנה מ"ל א"ל ע"ל תפילה ק"ר -

8 'משנה שם ד' כ"ח ע"ב... ואם לאו מצין י"ח'

9 'נ"ע שם כ"ט ע"א, מצין שומע אשר... תפלה'

אם אין תפלתו שארה בפ"י אומר תפלת פ"י

10 'ש"ע או"ח סי' ק"י סעיף א', ומ"ב ס"ק ב'

בשעת הדחק מתפלל פ"י במקום ברכות אמ"ת ב"מ פ"א ושללא במו"ט.

הפ"ד ב"ן תפלת ל"כ אם מרובים ל"ב תפלת פ"י מובא בש"ע -

11 'ש"ע שם סעיף ג', ומ"ב ס"ק י"ג

אם יש לו זמן לומר פ"י אין לו להתפלל ל"כ אם מרובים, ואם אין לו זמן להתפלל ל"כ אם מרובים - אבל שם לא נאמרו לא י"א בזה ד' חובת שמ"ע ואם יש לו זמן א"כ חייב להתפלל שמ"ע.

דין הפוסק בשמנה עשרה חמורים בהרבה מדין הפוסק בשאר חלקי התפלה-

1 ברכות דף ע"ב במנה, אפי' המלך...

המשנה משמע אין להפסיק בשמנה אפי' אם אלו דפוסתן

2 נ"א ע"ב במנה, אפילו המלך... פוסק, ול"ע אפי' נחש... פוסק, ורש"י

במקום פיקוח נפש משמע הפסיק - נ"מ משמע שבמקום ספק פיקוח נפש (נחש כרוך על אקביו) אין להפסיק

3 וי"א דף פ"ג ע"ב במנה, מי שנהנה עליו מופלת... את ה'...

כאן מפורש שמחלטים את יו"כ במלכות אפילו במקום ספק פיקוח נפש - ולמה נחמיר בהפסקה בשמנה יותר מחלטים יו"כ?

4 קובץ שצורים (דר' אלחנן וסרמן) פסחים סי' ע"ב, ובברכות... פיקוח

ר' אלחנן הסביר ע"פ המשנה בפסחים שאם לא שכיחי פיקוח מותר לסמוך על זה ששלוחי מלכות אינם נזוקים - אין להפסיק בשמנה משום שיש משנה מלכות, אבל אם שכיחי פיקוח אסור לסמוך על זה ששלוחי מלכות תלמידי - מלכות אפילו להפסיק אפילו לדבר שפיקוח מלכות בו, ובמקום חשש כנה שכיחי מלכות לא יפסיק ויסמוך על זה שפיקוח אסור במלכות.

במקרים מסוימים מותר להפסיק במלכות שמנה בע"ש חשש סכנה-

5 משנה ברורה סי' קצ"ד ס"ק ב', כתב הח"א...

מותר להפסיק במלכות שמנה אפי' בדיבור כדי לברר פלכות פולגת לתפלתו.

6 נ"ב ע"ב ס"ק א'

אע"פ שאסור לזוז ממקומו או לרמוז בידיו במלכות שמנה, אם יש דבר המפריע לכוננו מותר לו לזוז ממקומו ואפי' לרמוז בידיו.

7 שו"ת אגרות משנה חלק א"ח ד' סי' ע"ב, שעכ"ל... משנה

ר' משנה פתח מ"א שצוה בין ברכה לברכה בשמנה לתקן את מ' שצוה בהדרכתו לליבור בנגיעה למספר דף בסיפור שיצא, מותר להפסיק לזרוק תפלת אחרים כמו שמותר להפסיק לזרוק תפלת אחרים.

8 שו"ת אגרות משנה חלק א"ח ע"ב סי' ח'... וי"א שראו...

ר"מ אסור לתרגם מילים מהתפלה כדי לעזור את פירושה.

4 ובברכות ל"ג ל"ש אלא נחש אבל עקרב פוסק ופירש"י דרוב נחשים אינם ממיתין ומקשין הא אין הולכין בפיקוח אחר הרוב וא"כ צריך לחוש למיעוט הממיתין, וי"ל כיון דרובן אין ממיתין הוי כלא שכיח היוקא וממילא יש לסמוך אהא דשלוחי מצוה אינן נזוקין אבל בעקרב פוסק דשכיח היוקא,

8 ובדבר אם מותר במקום שאסור להפסיק לפרש בפה בלע"ז כוונת ובאור התפלה אשר ע"י זה יכוין יותר לבו לשמים, פשוט שהוא הפסק ואסור,

ומה שראה מע"כ שצדיק אחד עשה כן אין להשיג על זה ואין אנו אחראים על מעשיו, ואתה צריך לעשות כדין שאסור לשנות מכפי שתיקנו חז"ל.

7 שלכן מאחר שבארתי שהוא מחלוקת דרבוותא ושבשעת הדחק יש להקל היה מותר להשומע איך שטעה המכריז להקהל איזה דף יתפללו שהיו נכשלים ע"י זה בברכות לבטלה, להכריז דף האמיתי כדי שיתפללו כראוי, אבל בתוך הברכות ממש אסור אף לצורך תפלה ממש

לעיתים נמצא את המוסר להפסיק באמצעות השמיעה - המוסר להפסיק אלא במקום פיקו"ג או לזכור
התפילה עצמה, ושללא כק"ש וברכותיה שמתחילה להפסיק לשאול שלום וכו'. וכל זה הוא מליד המוסר
להפסיק, אבל צדי"ן לא מוציאים את המוסר קדקד את התפילה שלו ולא יזאו, וכן המוסר בק"ש - בין
המוסר ובין בפינתו - האם ממשיך ממקום שפסק או שיתכן ולא יזאו וחוזר לראש -

1' ש"ע אורח סי' ס"ה סעיף א' ורמ"א, ומ"ב ס"ק ב', ...לקרות, וס"ק ו'

שיטת המחבר שאין להפסיק מקדקד את קריאתו ואפילו שיהיה כדי למצוא את כולה, ואילו לפי הרמ"א
אם שיהיה כדי למצוא את כולה (לפי הק"ב שלו) מחמת אונס - דהיינו שלא היה יכול להפסיק ולקרוא -
לא יזאו, וחוזר לראש.

ופנה, לענין ק"ש הסתפק הרמ"ב מה נחשב כדי למצוא את כולה - האם כל פרשה הוא מליד בפני עצמה
או שאנו מסתכלים על כל שלשת הפרשות כענין אחד - ואולי גם ברכת ק"ש בכלל - ואם לא שיהיה כדי
למצוא את כל פרשת וברכותיה צדי"ן יזאו -

2' הביאור העכ"ל שם ד"ה חוזר לראש, ע"כ אם שיהיה... גאול ישראל

בגלל דק"ש המחיר הרמ"ב אם שיהיה כדי למצוא את שלשת הפרשות כבר יחזור לראש, אבל בגלל
הברכות ק"ש אין לחזור אלא"כ שיהיה כדי למצוא את שלשת הפרשות וכל הברכות.

3' ש"ע אורח סי' ק"ד סעיף ב' ומ"ב ס"ק י"ט, וביאור פאר"א...

שיטת המחבר שהפסק בתפילה יותר חמור מהפסק בק"ש, ואם שיהיה כדי למצוא את כולה חוזר
לראש - ואפ"ל לא שיהיה מחמת אונס (ושללא כק"ש שאפ"ל אם שיהיה מחמת אונס) ואם שיהיה פחות מכל
למצוא את כולה חוזר לראש אולם ברכה שפסק בה, ושלשת הברכות הראשונות וכן שלשת
האחרונות נחשבות כברכה אחת - ולפי פאר"א אם לא שיהיה כדי למצוא את כולה ממשיך ממקום
שפסק.

4' מ"ב שם ס"ק ט"ז

לפי הרמ"א גם בק"ש וגם בתפילה אם שיהיה כדי למצוא את כולה שללא מחמת אונס מתחיל ממקום
שפסק, אלא שלענין ק"ש אונס נקרא דוקא אם הי"ה מוסר לו לקרות מליד פד"ן, ולענין תפילה אפילו אם
הפסיק מחמת יראת דין כאונס וחוזר לראש (אם שיהיה כדי למצוא את כולה).

5' ש"ע שם סעיף ו', אם שח... ומ"ב ס"ק כ"ה, ואם שח במליד...

המפסיק בדיבור באמצעות השמיעה ולא שיהיה כדי למצוא את כולה א"ל לחזור לראש, ואם שח באמצעות
השמיעה במליד נחלקו הפוסקים אם חוזר לראש אפ"ל בשיחה מוצאת.

6' מ"ב סי' ס"ה ס"ק א'

אם כי פשח במליד לא יחזור לראש ברכות ק"ש (וכן בתפילה) מדין ספק ברכות להפקל. בכל זאת
לענין ק"ש עצמה - שאין בה חשש ברכה להטעה - כדאי לחזור ולקרוא.

7' ש"ע סי' ק"ד סעיף ז' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק כ"ח

באמצעות שמה יתוק ויזכין לקדיש קדושה וברכו. שלענין לזאת אומרים שמה כענין אבל לא לענין
הפסק.

המדינה שמע שמעב בנסח פשוט פוא איקרה של כל אחת מ"ט הברכות. ישנן גם תוספות שתקנו חז"ל למחר בזמנים שונים - יש מהן שמעבבות את הפשוט ויש מהן שמתקנן פיתח לאומרו לכתחלה אבד אם שכן לאומרו י"א.

1' משנה ברכות דף ע"ג א' מצירין... השנים

בימות הפשמים תקנו חז"ל גם הזכרת הפשמים דרך שבח וגם תפלה לפשמים.

2' תענית דף ב' ע"א במשנה, ר' יהודה אומר...

הש"ס בשחרית של שמיני עצרת אינו מציר מוריז הפשם ובמוסף מציר, ואילו בשחרית של יום ראשון של פסח אדיין מציר מוריז הפשם ובמוסף כבר אינו מציר.

3' ש"ע אור"ח סי' קי"ד סעיף א', ומ"ב ס"ק א' וב'

זמן הזכרת גבורות פשמים פוא שמיני עצרת - וקבעו לתחילת התפילה פמוספים כדי שיתחילו הקהל לאומרו אחרי הכרזת הפשם, ובדיעבד אם הזכירו מתפלת ארביית של שמיני עצרת י"א.

4' ש"ע שם סעיף ג', ורמ"א, ומ"ב ס"ק ג'

מנהג ספרד למחר, מוריז פשם בימות החמה אבד לפי מנהג אשכנז ברוב המקומות אין מצירים על בקי - אין זה מן הנכון שפשם יכריז שלטא למחר מוריז פשם (שאין מצירים על הפסקת שבח) ופיות אין, לפיכך מלמחר משיב פרוח, עדי שמשו מפי הש"ס או הפשם נפאו למחר משיב פרוח בתפלת לחש של מוסף ביו"ט ראשון של פסח והש"ס בחזרתו פוסק מלאומרו - ואח"כ במנחה גם הקהל מפסיק, למעשה, פמנהג כיום בהרבה מקומות שהש"ס אומר תפלת על קודם מוסף ומחילא גם הקהל פוסק מלמחר משיב פרוח במוסף, ולעומת ספרד - בין פנוסח של עצות פמזרח ובין פנוסח פחסידי - מציר פשם מוריז פשם לפני מוסף והקהל מתחיל למחר מוריז פשם במקום משיב פרוח. בירושלים נפגים כולם למחר מוריז פשם בקי ובכ"ז צאת נפאו בנסח אשכנז למחר תפלת על לפני תפלת פמוספים.

5' ש"ע שם סעיף ה'

לנפגים למחר מוריז פשם בימות הפשמים אם צא בחורף ולאו הזכיר פשמים י"א.

6' ש"ע שם סעיף ו' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק ד', ויש פוסקים...

אם שכן למחר משיב פרוח בימות הפשמים ונזכר לפני שסיים ברכת מחיפ פמתיים יאמר משיב פרוח במקום שנזכר, ולפי המחבר אפי' אם סיים מחיפ פמתיים - כל שלטא לתחילת אתה קדוש אדיין יכול למחר משיב פרוח, אבד הרבה אחרונים חולקים על פשוט והכריז פמ"ב שאם סיים בהרכב יכול לסמוך על המחבר ולומר משיב פרוח, אבד אם אמר ברוך אתה ד' ימים למדי חקיך ויאמר משיב פרוח ואח"כ יאמר ונאמן אתה לפחיות מתיים ברוך אתה ד' מחיפ פמתיים.

7' ש"ע סעיף ד', ...דראש התפלה, ובפ"ד ד"ה וחוזר

לפי המחבר אם אמר משיב פרוח בימות החמה חוזר לאתה גבור אבד שיטת פג"א שחוזר לראש התפלה.

8' ש"ע סעיף ז'

המשנה במזיד פסח תפלתו וחוזר לראש התפלה.

אז כאן אסקנו בהפצרת גבורות גשמים - דפיינו משיב פרוח. שזמן הפצרה מתחיל ב"ט אחרון של חג (שמיני עצרת). אבד לזבי אודת גשמים פדין שונה.

1' משנה תענית ד' " ע"א, ג' במרחשון... ול'... פלכא כחני' ורש"

באר"ש יראד שיש זורק גדול לגשמים שואלים מי אחר שכלל ישראל חזר מצע"תו לרע"ל. אבד בלבד שאין גשמים כל כך נחוצים אין שואלים אז ליום ס' אחרי תקופת תשרי (דפיינו פשטי דד'מבר).

ולכאורה. מצה שבבד חלוק מצ"י לענין שאול רואים שזמן אודת גשמים תלוי בלרכים של פמקום וא"כ באותן פמדינות שפגשמים נחוצים כל פשנה - ובודאי מדיום לקוב פאר"ש פחור"ש שלפס פוא בק"ש של אר"ש ישראל - פיו זריכים לומר ותן על ומחר מתי שפס זריכים שלפס -

2' פירוש המשניות דהרמב"ם פרק א' תענית משנה ג' - ד', וכד זב...

משניות הרמב"ם כח פמורנו שבכל מקום שואלים את גשמים מתי שזריכים שלפס -

בגמ' דנו במפורש בעיר שזריכה לגשמים על בק"ש - פאם יש שלפס לומר ותן על ומחר על בק"ש או על:

3' תענית ד' י"ד ע"ב, שדחו ליה בני ניונה... ופלכא בשואת תפלה, ורש"

פגמ' קבצה שבציר שזריכה לגשמים בק"ש אומרים ותן ברכה בשנים אבד מתפללים על פגשמים בברכת שואת תפלה.

4' רמב"ם פרק ב' תפלה פלכא י"ז... בשואת תפלה

כאן פסק רמב"ם כח"ש בגמ' ושדחו כח"ש בפירוש המשניות!

5' שו"ת פרא"ש כלל ד' ס' י', ופמדקדק... תפלה

פרא"ש למד שיש פבדל בין מקום לאר"ש - פאם אר"ש שלמנה זריכה לגשמים שואלים בברק עליו. אבד אם מקום (כאן ציר או אי) בתוך אר"ש זריכה לגשמים אין שואלים אלא בשואת תפלה.

6' פרא"ש פרק ראשון תענית ס' ד', ותמה אני... כמשנתנו

פרא"ש תמה למה נפג באירופה לפתח"ל בשאלת פגשמים כבני בבל - אבד למצפה כבר בי"ש פרא"ש פ' בהור שצ"ח פמנפג כדברי פרא"ש ברמב"ם.

7' שו"ע אור"ח ס' קי"ז סעיף א', ד', ג', וב', ומ"ב ס"ק י"א

לכתחלה לא קי"ד כרא"ש - ולכן בכל פצולם מתחילים לומר ותן על ומחר ביום ס' לפקופת תשרי חו"ש מבאר"ש ישראל. וכשיש זורק למחר באיזו מדינה שואלים בשואת תפלה - אלא שפצופ בימות פחמה ואחר ותן על ומחר ופוא באר"ש פזריכה למחר באותו זמן אינו חוזר ומתפלל (ולפי פמחבר חוזר ומתפלל בתורת נדבה) - ולפי פמ"ב אם לא פ' זמן עצירת גשמים יחזור ויתפלל בתורת נדבה.

8' שו"ע ס' קי"ד ס"ד, ואפ"ל... אמותו, מ"ב ס"ק כ"ד, ובה"ט סוף ד"ה ואפ"ל, אך כשיש...

לפי פרא"ש על משיב פרוח תלוי במקום. אבד פשו"ע לא סמך עליו אפי' בדצבד - ולפי פמ"ב כשיש עצירת גשמים לא יחזור ויתפלל אלא בתורת נדבה.

9' מ"ב ס' קי"ז ס"ק פ', בן א"י...

פמ"ב פביא מחלוקת בבן א"י פמנכא בחו"ט או פפוק ודעתו לחזור תוך שנה - אם שואל כמקומו או כמקום שפנכא בו.

5' והמדקדק בדבריו ימצאם מכוונים כי צפי' המשנה כתב ארצות לפי שיש חלוק בין ארץ ישראל לנבל לענין שאלה והזכרה מזה נלמוד שאין נקראין רבים אלא ארץ אחת וואתם אומרים בזמן הנריך להם שאלה בנרכת השנים. אבל נחזרו כתב ומקומות שהם לריכין גשמים צימות החמה כגון איי הים ואינם נקראים ארץ צפני עמנו הילכך כיחידים דמו ואומרים בשומע תפלה.

בראשי חדשים ובמועדים תקנו חז"ל להזכיר את ענין פיוס בשמו"ע:

1' שבת דל' כ"ד ע"א, דתני רבי אושעיא... בברכת פנזון'

הזכרת ר"ח בר"ח ובחולו של מועד פ"א לציכובא

2' ש"ע או"ח סי' תכ"ב סעיף א',... מחזירין אותנו'

בלילה אין מחזירין אותנו שאין פלילה זמן קידוש החודש בבית דין. (כחובו, אין פסעם פזפ שייך אלכא בר"ח אבל בחול המועד אם לא פזכיר יעלה ויבא אפי' במצריב לא י"א.)

3' ר"ח א' ש, ואם פוא ספק... לחזור, ומ"ב ס"ק י'

אם ידע שפוא ר"ח ופ"ה בדעתו להזכיר יעלה ויבא ואח"כ אחרי זמן ממושך מצא שפוא לחתפל על נתעורר בו ספק שמא שכח יעלה ויבא א"י לחזור, אבל אם מיד אחרי שפ"ה נתעורר הפסק חייב לחזור ולהתפלל.

4' שם בדברי המחבר, ואם נזכר קודם שפתח מודים...'

אם נזכר שלכא אחר יעלה ויבא קודם שמא מודים - אפילו אם גמר ברכת המחזיר שכינתו לזיון - אומר יעלה ויבא וממשיך לומר מודים, אבל אם נזכר אחרי שכבר אמר מודים חוזר לר"ח כעל שאמר את כל פשו"ע - כולל אלוקי נזיר וכל מה שר"ע לומר בסוף תפלתו.

5' ש"ע או"ח סי' קכ"ו סעיף ד'

ש"ע שפוא בתפלתו בהש"א לא יחזור מפני שפקדו י"ארכו לחכות עליו וזו ארחה דזיבורא, אלכא יסמוך על חזרת הש"ע.

6' שם סעיף ט', דברי המחבר

ש"ע שפוא יעלה ויבא בחזרת הש"ע לא יחזור מפני ארחה דזיבורא - אלכא יסמוך על זה שיזכיר את ר"ח בתפלת מוסף.

וכע"ז בש"ע - אבל פיחיד ששכח להזכיר יעלה ויבא למדען לעיל שחוזר ואינו יכול לסמוך על מוסף -

7' נ"ב סימן תכ"ב ס"ק ד'

פ"ב פ"א מחלוקת ב"א שלכא נזכר ששכח יעלה ויבא בשחרית דז אחרי שכבר התפלל מוסף - אם סומך על זה שכבר הזכיר ר"ח במוסף, והכריע שיתפלל בתנאי שאם חייב להתפלל שנית פרי תפלתו משום חובה ואם כבר י"א במוסף תפלתו נדבה. ואם נזכר מיד אחרי שפתח להתפלל תפלת מוסף - כעל שאמר את שש"ת פראשונות יתפלל שחרית במקום התפלה פראשונות ואח"כ יתפלל מוסף.

ביום ז'ום מוסיפים לשמונה עשרה תפלה ענג-

1' שו"ע או"ח סי' תקס"ו סעיף א', ב'

בתענית אומר פיחיד ענג בשומע תפלה, ואם שכח מלאומר אינן חוזר ויכול לאומר בסוף שמו"ע

2' סעיף ג' ורמ"א

מנהג אשכנז אין פיחיד אומר ענג אלכא במנהג ואפילו בתענית ז'בור.

3' שו"ע סי' תקס"ו סעיף א', ... בעת ז'רה'

פשי"ט אומר אחרי אלכא ישראל וחותם בברכה.

4' ע"פ סעיף ג', ומ"ב ס"ק י"ג

אין פשי"ט אומר ענג כברכה בפני אלכא אם יש עשרה מתענים בבית פכנסת, וכסאין מנן של מתענים אומר בש"ת.

5' שו"ע או"ח סי' קי"ט סעיף ז' ורמ"א, ומ"ב ס"ק י"ט, ... לכ"ע'

אם שכח פשי"ט לומר ענג במקומו ללא יאמר אח"כ אלכא בש"ת ובע" חתימה.

6' שו"ע סי' תקס"ו סעיף ה', ומ"ב ס"ק י"ח

פשי"ט אמר חייב לפיות מהמתענים, ובשעת פדחק שאין נ' שיתפלל בפני אלכא נ' שאין מתענה יאמר ענג בשומע תפלה ובמקום, ביום ז'ום תעניתע' יאמר ביום ז'ום תענית.

בתשעה באב מוסיפים ברכה מיוחדת על נחמת ירושלים-

7' שו"ע סי' תקנ"ז ורמ"א, ... על פנחמה'

מנהג אשכנז לומר נחם במנהג דוקא - שפיא זמן תחלת פנחמה, ואם שכח מלאומר אינן מצב (ואפילו נ' שאין מתענה אומר).

8' ע"פ ברורה ע"פ ס"ק ב'

אם ללא אומר בברכה ולירושלים יאמר בר"ה.

'ברכות ד' י"ב ע"ב, וכו'... והמלך המשפט'

בשורת י"א תשובה אומרים במקום, רק-ד הקדוש' המלך הקדוש, והסיום של ברכת השיבה שופטין המשפט, המלך המשפט'

'ע"ע אור"ח ס"י תקפ"ב סעיף א', ומ"ב ס"ק ו'

המלך הקדוש מצב, אבל לטוב המלך המשפט - לפי מנהג לומר בשאר ימות השנה, מלך אופב לדקף המשפט - אם לא אמר המלך המשפט י"ב.

שער ה"יין ע"ס ס"ק ד'

ש' נ' אומר שאין המלך הקדוש מצב בל"ט ר"ה כחו שאין יעלה ויבא מצב בל"ט ראש חודש, אבל המ"ב אצל ש"ס י"ס בלפת ר"ה פ"ו זו תרת' דסתרי!

'ע"ע סעיף ב'

אם תיקן את עצמו תוק כד' דיבור י"ב.

האונים תקנו לפוסף בקשות לחיים בשורת י"א תשובה-

'ע"ע סעיף ה' ומ"ב ס"ק ט"ו

פיות ול"א פוזכרו תוספות אלו ב"א אינו לציכובא.

אחרי שנונה עשרה אומרים תחנון - ויש בזה מנהגים שונים.

1 'ש"ת אבני נזר חלק א"ח או' סי' כ"ט ...תפלתו, ולפיכך... כעל, נ'יפו... מתרבים'

מנהג ספרד (גם בני ארצות המזרח, וכן בחסידיים) לומר וידוי ו"ט מידות כד יום לפני נפילת אפס, ואילו מנהג אשכנז שלבא לאומרים - חוץ מלפני כפ"ר"א אומרים וידוי ו"ט מידות בשני ובחמישי - ופסק באבני נזר שאין איסור באמירת ו"ט מידות במקום שאין אומרים אותו אלא ע"י דבר שאלו ברשות פ"יבור.

2 'ש"ע א"ח או' סי' קע"א סעיף א', ...אפ"כ, ומ"ב ס"ק א' וב'

איסור להפסיק בין תפלה לנפילת אפס - והפסקה קלה בדיבור וכן שינוי מקום אינם בכלל הפאיסור.

ופנה, עיקר התחנון הוא נפילת אפס - וגם בזכות ישנם מנהגים שונים, שבני ארצות המזרח אינם נעלים על פניהם כעל פנים אד"א אומרים מפורד לדוד אלקי ד' נפשי אשכנזי, ופ"אשכנזי (כעל החסידיים) נעלים על פניהם מן אומרים מפורד רחום ותנון.

3 'ר"ח א"ש, ולחור שנפל... נזע כו', ומ"ב ס"ק ט'

מנהג אשכנז לומר רחום ותנון בנפילת אפס, שומר ישראל בשיבה, ומתחילים ומתנון לא נזע בשיבה ומזמרים אומרים מה נעשה ע"פ פ"אשכנז.

4 'ש"ע סעיף א', כשנפל... ור"ח א"ש... ע"כ, ומ"ב ס"ק ו'

המנהג להפסיק ע"כ ו' מין בשחירת ולמנחה נעלים ע"כ ו' מנחה, ופ"י פ"ר"א דע"כ ע"כ ו' מנחה - ובין לשעת מנחה פ"אשכנז.

5 'ר"ח א"ש סעיף ב', וש"ע סעיף ג', ומ"ב ס"ק י"ז

אין נעלים על פניהם אד"א במקום שיש ס"ת (ובירושלים המנהג בנפילת אפס בכל מקום משום קדושת פ"ר). ואין נעלים על פניהם בלילה - ע"פ פ"אשכנז דוקא אחרי לילית הפוכים, אבל המנהג כיום שלבא לילית על פניהם אחרי שקיעת החמה - וכן נע"כ שלבא לומר תחנון בכלל אחרי שקיעת החמה, ומנהג י"א שפ"ר חסידיים המתפללים מנחה בסוף פ"אשכנז דוקא אינם אומרים תחנון מנחה כ"ע ע"כ.

6 'ש"ע סעיף ד' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק כ"א, כ"ב, וכ"פ

אין אומרים תחנון בבית פ"אשכנז, וכן בבית הכנסת שיש שם חתן תוך שב"ת מ' המשתה (ולב"י יום חופתו פ"ב"א פ"אשכנז מחלוקת), וכן בבית הכנסת שתפ"י שם בבית מילה - או שבו פ"אשכנז או הפופ"ד מתפללים שם, ומנחה לפני סעודת ברית, ובו פ"אשכנז ופ"אשכנז אינם אומרים תחנון כ"ע פ"אשכנז אחרי הפ"אשכנז.

לחפלת ערבית רשות ראש התפלל איזה פעמים ש"י עליו חובה, והאידנא קיבלו עליהם חובה, אבל להיפך במקום שלא נהגו לאומרו ונמלט לומר אין בזה ש"י מנהג כלל:

(ה) **בידו** שלח ליבור שאומר שלא מדעת ליבור, והוא אינו ראוי לעשות כן, כי אין לשלח לעשות יותר ממה ששלחו, ואין לו להאריך עליהם, ושמה אין מפ"אשכנז כ"כ, וגם בענין וידוי יש פעמים שלא לומר גם כן, ו"י רש"כ"א ר"ש חולין ברבוי קרבנות דיש חשש שעל זה יסמוך לחטוא, כן יש לומר ברבוי וידויין, וגם כי מבורר בעשרים קדושים כי המתודה ואחר כך עובר מעורר קטרוג, סוף דבר אין לשלח ליבור לעשות כן שלא מדעת ליבור:

(ו) **אך** אם ירצו רוב ליבור מדעת רב שבעיר להמנהג מכאן ולהבא לומר י"ג מידות עם וידוי אין בזה חשש כלום, ואין זה תלוי בעפ"ר ואשכנז, והרבה בתי מדרשים שמתפללין אשכנזים ואף על פי כן אומרים וידוי עם י"ג מידות, אך כל זמן שלא חדשו מנהג לא יתפללו שלח ליבור לא וידוי ולא י"ג מידות, ויוכל להיות שאם גדול העיר שהכל סומכין על דעתו ירד לפני המיב"ע רשות בידו לומר י"ג מידות גם וידוי שמתחיל מתרבים.

1 (א) **זכותו** הגיעני על דברי ריב"ז בשעריו, אשר עמד אחד להתפלל לפני ההיב"ע מחמת אבילות ר"ל, ואחר י"ג מידות וידוי בבהמ"ד אשכנזית, והרבה מבע"כ עמדו כנגד זה באמרו כי אסור לשנית מנהג קבוע, שגם ש"י שם רבנים גדולים ומופלגי תורה ולא נהגו כן, ומעלתו החזיק בעדם מירושלמי דאף ששלחו לכה נוסח תפלה אל תשנו ממנהג אבותיכם:

(ב) **ואני** אומר כי אין זה ענין לכאן כלל, שהרי מבורר בגמרא וכל הפוסקים דאחר תפלה יכול להתפלל מה שירצה, ועל כן אומרים אלקי נזר כו' ואפילו ב"א לומר וידוי כסדר יום הכיפורים אומר, הנה נתבאר דאף שאינו מחויב מן הדין, מכל מקום היא רשות, מעשה מה זה זלוזל בכבוד ראשון שלא אמרו רק מה שמחויב, ואף הם ה"י מודים שאם רוצה לומר אומר, וכן בענין י"ג מידות מאחר שזיבור מותר לומר י"ג מידות הרי זה כשאר תפלה שמתר לומר לאחר תפלתו.

(ד) **ורדיפון** אם יעמוד מתפלל בבית המדרש שמתפללים עם וידוי עם י"ג מידות, ועמד זה והתפלל בלא זה, יש בזה ש"י המנהג, לא מיבע"י אם כך מנהגם משנים קדמוניות, אף גם אם מקרוב חדשו מנהג זה, הלא קבלו עליהם חובה, ודומה

למדנו שאין אומרים תחנון בבית אבד ולא בבית כנסת שיש שם חתן או בעל ברית - או שאומרים דפתקיים
שם ברית.

ישנם גם ימים מסויימים בהם נעשים שלא לומר תחנון -

1' שו"ע אורח סי' קע"א סעיף ו'-ז, ו"ח

פי' אין אומרים בהם תחנון פס:

- ג' באב
- ג' בשבט
- ר"ח
- חנוכה
- פורים ופורים קאן - י"ד וט"ו
- ט"ט באדר
- ערב יו"כ
- ערב ר"ח
- כ"ח חודש ניסן
- תשעה באב
- בין יו"כ לסוכות
- מ"ח סיון ועד אחר י"ב סיון

משמע מלשון פשוט דדוקא בר"ח אין אומרים תחנון במנחה שלפניו ובמנחה של ערב חנוכה ובימי
מחלוקת, אבד בכל שאר ימים אומרים תחנון במנחה שלפניו, אבד פ"ח פ"ב פ"ג פ"ד פ"ה פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט
תחנון גם במנחה שלפני שאר ימים חוץ מבמנחה שלפני ערב ר"ח ויו"כ. (שו"ע ד"א פזכיר פסח שני -
ופתגמי בהרב מקומות שלא לומר תחנון, אבד אומרים תחנון במנחה שלפניו.)

וכ"ז לענין תחנון - אבד פ"ח פ"ז פ"ג פ"ד פ"ה פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט פ"י פ"יא פ"יב פ"יג פ"יד פ"טו פ"טז פ"יז פ"יח פ"יט פ"כ
וחמישי ומנחה יצנך ביום ז' - שבמקצת ימים שאין אומרים בהם תחנון גם את אלו לא אומרים.
וכתב פ"ח שבר"ח, חנוכה, ופורים - גם י"ד וג' ג' - גם באדר ראשון וגם באדר שני, ערב פסח, ערב
יו"כ, ותשעה באב אין אומרים למנחה וק"ל ארכ אפי'.

2' רמ"א סי' תרכ"ד סוף סעיף ה', א"א תחנת... סוכות, ו"ח ס"ק י"ח, אבד...

יש מקומות שאין אומרים למנחה בערב סוכות למרות שאומרים ק"ל ארכ אפי' (ולמעשה יש גם מקומות
שאין אומרים למנחה בערב שבועות - דפי ר' יעקב עמדין גם באסרו חז"ל אין אומרים למנחה.)

ביום ז' ובשבת ימי תשובה אומרים אבינו מלכנו קודם תחנון (ולמתפללים בעוסה ספרד אומרים אותו
בין נפילת אפי' לשומר ישראל).

3' שו"ע אורח סי' תר"ב דברי המחבר ורמ"א.... אומרים א"ח, ו"ח ס"ק ג'

אומרים א"ח אפי' אם יש ברית אבד לא בשבת וכן במנחה ערב שבת - וגם בתענית אסתר אין
אומרים א"ח במנחה כשפ"א ערב פורים.

4' רמ"א סוף סי' תר"ב, ולענין אמירת אבינו... ו"ח ס"ק ה'

אין אומרים אבינו מלכנו בערב יו"כ שחרי"ת אל"א אם חל יו"כ בשבת מפני שאז לא נומר א"ח ביו"כ ע'
תפילת נצי"ה, אבד אין אומרים א"ח במנחה עיו"כ אפי' כשחל יו"כ בשבת.

בת"כ אומרים סליחות בשחרית קודם תחנון -

5' שו"ע סי' קע"א סעיף ה', ו"ח ס"ק כ"ז, כ"ח

כשיש חתן או בעל ברית או מילה בביכנ"ס אומרים סליחות אבד לא אומרים אותן (פתגמי לומר ע'
לד', אלו קיני פרחים ופסליחות).

אחרי תחנן אומרים אשרי ובא לטיון-

1 'ברכות ד' ע"ב אומר רבי אלעזר א"ר אבינא... תרתי, ופגות ר"ע איזר שם

דפי גירסא שפנען יש ענין לומר אשרי שלש פעמים כל יום, ולכן אומרים אותו פעם בפסוק"ז, פעם
עם ובא לטיון, ופעם למנחה. אבל דפי פרא"ש אין גירסא שלש פעמים אלא כל פאומר תפּעלע לדרז
כל יום.

2 'סוף ד' מ"ט ע"א, אומר רבא בכל יום ויום... תופיע מאופעל, ורש"י

קדשת ובא לטיון ותראמה כולעים עם קדשת פשם וגם תלמוד תורה שכל ישראל לומדים בשופ.

3 'ש"ע א"ח סי' קע"ב סעי' א', ומ"ב ס"ק ד'

אין אומרים פתראם בקודם רם בטיבור אבל ביחיד א"ל לאומרו בלחש.

4 'ש"ע שם סעי' ב' דברי המחבר, ומ"ב ס"ק פ'

אין לזאת מבית הכנסת לפני קדשת ובא לטיון

5 'רמ"א שם... כורעים וכו', ומ"ב ס"ק ח' וט'

עלינו פוא תפּעלע חשובה (ונכתב ע"י יפושע בן נון אחרי מלחמת יריחו, ועל כן נקופ כתבו עכן ושמו רחוב
בראשי תיבות **על כן נקופ**) וכורעים בואנחנו כורעים' שלא לפראות כאילו אינו בכלעל פואנחנו.

6 'רמ"א שם, ויומרים פשיר... שחרית לבד', ומ"ב ס"ק ט"ז

מנגענו לומר שיר של יום בשחרית לבד מפני שלפעמים לא אומרו שיר במנחה בבי"מ"ק. (ולגבי שיר
של יום של ימים טובים שיטת פרא"א לומר פשיר שפיו אומרים בבית המקדש ביו"ט - ופם מפורטים
במסכת סופרים.)

7 'רמ"א שם, ויש לומר פאם פקאורת... וכו', ויש שכתבו... ידע'

בחז"ל מנגע אשכנז שלא לומר אין כאולוקין אלא בשבת ויו"ט מחשש דילוג